

ПРАКТИКИ СТІЙКОСТІ ГРОМАД:

соціальний вимір, позиції, ризики,
вразливість і спроможність до підтримки

Практики стійкості громад: соціальний вимір, позиції, ризики, вразливість і спроможність до підтримки.
Аналітичний звіт за результатами локальних фасилітованих діалогів у регіонах / Національна платформа стійкості та згуртованості. Український незалежний центр політичних досліджень. Київ. Серпень 2026. XX с.

Цей звіт є частиною діяльності Національної платформи стійкості та згуртованості, громадянської ініціативи, започаткованої в лютому 2018 року (попередня назва – Національна платформа «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію»).

Діяльність Національної платформи спрямована на посилення національної стійкості України. Щоб цього досягти, необхідно забезпечити діалогові практики в суспільстві, надати владі пропозиції щодо вироблення відповідних політик, зокрема стосовно стійкості й соціальної згуртованості, а також забезпечити суспільну обізнаність у цих процесах. Ініціатива реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах проекту «Підтримка стійкості України та європейської безпеки шляхом діалогу».

Звіт базується на результатах закритих фасилітованих діалогів у восьми областях: Чернігівській, Львівській, Чернівецькій, Вінницькій, Закарпатській, Дніпропетровській, Миколаївській та Харківській. Обговорення пройшли в березні 2026 року. Аналіз охоплює громади з різними безпековими, соціально-економічними й управлінськими умовами – від прикордонних до тимових – і зосереджується на тому, як у цих відмінних контекстах формується, підтримується або послаблюється повсякденна суспільна стійкість.

Автори висловлюють подяку всім учасникам за вільний обмін думками.

Укладачка звіту: Юлія Тищенко, співзасновниця Національної платформи стійкості та згуртованості

Літературна редакторка: Аюна Бивальцева

Дизайнер: Олександр Глиненко

Координація проекту: Іван Вартовник, Оксана Івасів, Анна Ішук, Валерія Скворцова

Зміст цієї публікації є цілковитою відповідальністю авторів і не відображає офіційної позиції Європейського Союзу.

Публікація доступна на сайті Національної платформи стійкості та згуртованості <http://national-platform.org> і на сайті УНЦПД www.ucipr.org.ua.

ЗМІСТ

Основні знахідки	4
1. Постановка проблеми	5
2. Методологія	6
3. Загальна карта позицій учасників	7
4. Суспільна стійкість громади: ключові питання	10
5. Безбар'єрність: обмеження доступу, інституційні виклики й наслідки для вразливих груп	12
6. Доступ до ресурсів, справедливість розподілу і довіра до інституцій	14
7. Внутрішньо переміщені особи в громаді: виклики інтеграції	17
8. Соціальна напруженість і потенційні лінії напруженості	18
9. Ветерани в громаді: виклики реінтеграції та ризики для стійкості	20
10. Люди з інвалідністю в громаді: доступність, послуги й інституційні обмеження	22
11. Загальні висновки	23
12. Ключові рекомендації щодо підвищення рівня стійкості та згуртованості	24

ОСНОВНІ ЗНАХІДКИ

- ▶ **Стійкість громад у всіх досліджених регіонах зберігається, але спирається переважно на соціальну адаптацію, а не на цілісну інституційну відповідь.** Її підтримують горизонтальні зв'язки, волонтерство, громадський сектор, донорська допомога і висока особиста включеність окремих людей.
- ▶ **Міжрегіональною нормою стає перехідний тип стійкості.** Громади ще утримують повсякденну рівновагу, але дедалі більше роблять це ціною виснаження людського, організаційного та психологічного ресурсу.
- ▶ **Найбільшою спільною вразливістю є не обмеженість ресурсів, а нерівність і непрозорість доступу до них.** Саме слабке пояснення рішень, перевантажені процедури та залежність від неформальних контактів формують відчуття несправедливості.
- ▶ **Житлове питання найчастіше згадується як соціальна проблема.** Воно впливає не лише на ВПО, а й на молоді сім'ї, ветеранів, людей у вразливому становищі й загалом на здатність домогосподарств планувати майбутнє.
- ▶ **Соціальна напруженість у більшості регіонів має латентний характер, але містить потенціал до загострення.** Найчутливішими темами є конкуренція між різними соціальними групами за доступ до ресурсів, конфлікт між досвідом фронту і тилу, мобілізаційний контекст, розподіл допомоги та морально-психологічна втома.
- ▶ **Інтеграція ВПО в більшості регіонів залишається нерівномірною і значною мірою залежить від житла, праці та стабільності місцевої підтримки.** За відсутності довгострокових рішень вона часто набуває рис тимчасовості або паралельного співіснування соціальних груп.
- ▶ **Ветеранська політика є одним із ключових тестів на зрілість громад у найближчій перспективі.** Головний виклик полягає в готовності громад, сервісів і роботодавців до повернення військових, а не лише в наявності формальних програм підтримки.
- ▶ **Безбар'єрність у всіх регіонах постає як індикатор загальної управлінської спроможності громади.** Формальна наявність рішень часто не означає реального доступу до медицини, транспорту, адміністративних послуг, освіти й повсякденного міського простору.
- ▶ **Громадський сектор і волонтерські мережі залишаються критично важливими опорами стійкості, але вже не можуть замінювати системну політику.** Подальше перекладання на них функцій держави й місцевої влади посилює виснаження активних акторів.
- ▶ **Усі регіони демонструють потребу переходу від ситуативного втримання рівноваги до інституційно оформленої стійкості.** Ідеться про прозорі правила, кращу координацію послуг, чутливу соціальну політику та сталі механізми діалогу між владою і соціальними групами.

1. Постановка проблеми

Звіт підготовлено на основі матеріалів локальних фасилітованих діалогів, проведених у березні 2026 року у 8 українських регіонах: Чернігові, Львові, Чернівцях, Вінницькій громаді, Закарпатті, Дніпрі, Миколаєві та Харкові. Аналіз охоплює громади з різними безпековими, соціально-економічними й управлінськими умовами – від прикордонних до тимових – і зосереджується на тому, як у цих відмінних контекстах формується, підтримується або послаблюється повсякденна суспільна стійкість.

Матеріали діалогів показують, що попри регіональні відмінності логіка вразливості в громад спільна. У більшості випадків стійкість сьогодні забезпечується не стільки інституційною спроможністю, скільки поєднанням локальної адаптивності, горизонтальної взаємодопомоги, активності громадського сектору, донорської підтримки та персональної включеності окремих людей. Це означає, що громади зберігають функціональність, але часто роблять це за допомогою компенсаторних, а не системно закріплених механізмів.

Тривалість війни змінює характер викликів. Якщо на попередніх етапах домінувала логіка екстреного реагування, то нині центральним стає питання переходу до інституційно оформленої стійкості. Саме в цій площині загострюються теми справедливості розподілу ресурсів, якості й доступності послуг, спроможності місцевої влади пояснювати рішення, а також готовності громад до довготривалої роботи з наслідками війни – насамперед у питаннях ветеранської політики, інтеграції ВПО, безбар'єрності та підтримки людей з інвалідністю.

З погляду суспільної стійкості визначальним є не лише обсяг наявних ресурсів, а й спосіб організації доступу до них, якість інституційної координації та здатність громад підтримувати відчуття справедливості і запобігати переходу латентної напруженості у відкриті конфлікти. Саме тому у звіті житло, праця, медицина, освіта, безбар'єрність, ВПО, ветерани й люди з інвалідністю розглядаються не як ізольовані соціальні питання, а як взаємопов'язані виміри повсякденної стійкості, соціальної згуртованості та стабільності в суспільстві.

Аналітичний фокус: суспільна стійкість, соціальна згуртованість, доступ до ресурсів, інтеграція ВПО, ветеранська політика, безбар'єрність, довіра до інституцій і потенційні лінії напруженості.

2. Методологія

Цей звіт підготовлено на основі якісного аналізу матеріалів закритих регіональних фасилітованих діалогів, проведених протягом березня 2026 року у восьми регіонах України: Чернігові, Львові, Чернівцях, Вінницькій громаді, Закарпатті, Дніпрі, Миколаєві та Харкові. Методологічно звіт спирається на порівняльний підхід до аналізу локальних діалогів як інструменту виявлення соціальних ризиків, накопичених вразливостей, ресурсів адаптації та потенційних ліній напруженості в громадах, що функціонують в умовах тривалої війни.

Аналітична робота будувалася не як зведення окремих висловлювань, а як реконструкція повторюваних мотивів, спільних тем, регіональних відмінностей і конфліктно-чутливих сюжетів, що проявилися під час обговорень. У центрі уваги були не лише формально озвучені оцінки учасників, а й те, як вони пояснювали причинно-наслідкові зв'язки між доступом до ресурсів, якістю місцевих рішень, рівнем довіри, психологічним станом громади та готовністю різних груп до співпраці.

Структура аналізу була організована відповідно до логіки гайду (програми проведення) діалогу. Завдяки цьому ми мали змогу зіставити матеріали з різних регіонів за тематичними блоками: повсякденна стійкість громади; доступ до ресурсів і проблемні компоненти такого доступу; інтеграція ВПО; довіра, справедливість і прозорість рішень; соціальна напруженість і конфліктні лінії; становище ветеранів; становище людей з інвалідністю; а також практичні запобіжники стійкості. Така рамка дала змогу розглядати різні регіони в єдиній аналітичній логіці, не втрачаючи їхньої контекстуальної специфіки.

Методологічно звіт спирається на три взаємопов'язані виміри аналізу. Перший – **інституційний**, який стосується спроможності місцевої влади, сервісів і програм відповідати на потреби населення в умовах війни. Другий – **соціальний**, що охоплює горизонтальні зв'язки, локальну солідарність, рівень згуртованості та готовність різних груп до співжиття і співпраці. Третій – **вимір справедливості**, який допомагає оцінити, наскільки правила розподілу ресурсів, доступу до послуг і пріоритетів підтримки сприймаються як зрозумілі, прозорі й легітимні.

У діалогах були представлені учасники з різним соціальним і професійним досвідом: представники громадських організацій, волонтери, активісти, ВПО, ветерани, родини військових, люди, дотичні до теми інклюзії, освітня, експерти, представники місцевого самоврядування, бізнесу й інших середовищ. Загалом близько 110 учасників. Це дало змогу побачити не лише спільні оцінки, а й відмінності в тому, як різні соціальні групи сприймають стійкість, ризики, справедливість та межі відповідальності громади і інституцій.

Водночас звіт має методологічні обмеження. Регіональні закриті фасилітовані діалоги не є репрезентативним кількісним дослідженням і не можуть розглядатися як інструмент статистичного вимірювання громадської думки. Їхня аналітична цінність полягає у виявленні значущих тем, параметрів локальної чутливості, способів аргументації, типових моделей недовіри або солідарності, а також тих вузлових точок, де накопичення проблем може призводити до посилення суспільної напруженості.

Так, застосована методологія поєднує елементи тематичного, порівняльного і контекстуального аналізу. На її основі матеріали діалогів розглядаються як підґрунтя для виявлення міжрегіональних тенденцій, відмінностей у конфігураціях вразливості та спільних викликів для соціальної стійкості громад у воєнний період.

Таблиця 1. Контекст громад, проблемні питання стійкості

Регіон	Провідний контекст діалогу	Що найбільше тисне на стійкість
Чернігів	Прикордонна вразливість і виснаження ресурсу	Безпека, перебої з електропостачанням, політична криза, ветеранська тема, згадувалися мовні питання
Львів	Перехід від кризового реагування до сталої політики	Житло, інтеграція ВПО, критерії справедливості, інституційна готовність
Чернівці	Відносно безпечне середовище з високою роллю неформальних мереж	Житло, доходи, бар'єрність, нерівний доступ до послуг
Вінниця	Відносна безпека за накопичення довгострокових ризиків	Конкуренція за ресурси, бюрократія, психологічне виснаження, згадувалися мовні питання
Закарпаття	Тиск внутрішнього переміщення на міську інфраструктуру	Оренда житла, перевантаження сервісів, процедурна нерівність
Дніпро	Велике місто з потужною благодійною інфраструктурою і високим соціальним навантаженням	Житло, непрозорість доступу, реінтеграція ветеранів, безпекова невизначеність
Миколаїв	Компенсаторна стійкість за інституційної слабкості	Вода, медицина, інфраструктура, комунікація влади з громадою
Харків	Прифронтовий регіон з різною безпекою громад і високою залежністю від Харкова як центру послуг та роботи	Безпека, транспортні обмеження, стан доріг, зниження купівельної спроможності, робота і житло для ВПО, майбутній запит на ветеранські сервіси та безбар'єрність

3. Загальна карта позицій учасників

Дані регіональних закритих діалогів демонструють важливість для громади підтримки вразливих груп. Основні розбіжності виникають не навколо самої ідеї підтримки, а навколо **суб'єкта відповідальності за соціальні дії, критеріїв справедливості, які визначають соціальну підтримку, і зрозумілих механізмів та правил розподілу ресурсів**. Учасники з різних регіонів вказують, що проблемою є не лише обмеженість ресурсів, а й незрозумілість і недостатня комунікація рішень з боку влади, непрозорість пріоритетів та залежність доступу від неформальних зв'язків, посередників або локальної управлінської волі. За таких умов підтримка навіть суспільно визнаних вразливих груп може сприйматися як несправедлива.

Для **громадського сектору, волонтерів та активістів** провідним фокусом є виснаження ресурсу. Їхня позиція відображає головну структурну проблему більшості громад: поточна стійкість значною мірою утримується неформальними мережами допомоги, які вже працюють на межі можливостей. У цій оптиці ризик полягає не лише в нестачі коштів, а й у поступовому вичерпанні людської спроможності компенсувати інституційні прогалини. Для **ветеранів і фахівців супроводу** центральним є питання готовності громади до повернення військових. Їхня позиція фокусується на маршруті підтримки, працевлаштуванні, реабілітації, ставленні

громади та спроможності сервісів діяти чутливо і професійно. У цьому вимірі стійкість громади оцінюється через те, наскільки вона здатна перейти від декларативної підтримки до реального середовища прийняття. Для **родин загиблих, зниклих безвісти та військових** ключовим є зростання психологічної вразливості. Завдяки їм видимим стає інший вимір стійкості – якість суспільної солідарності, чутливість до досвіду втрати і здатність громади не витіснити травматичні досвіди на периферію. У цьому сенсі згуртованість вимірюється не лише підтримкою як такою, а й рівнем суспільного визнання і поваги.

Для **ВПО** домінують потреби в житлі, роботі й безпеці. Їхня позиція в більшості регіонів має прагматичний характер: інтеграція можлива, але без стабільного житла, доходу і зрозумілих перспектив залишається неповною. Тому саме ВПО найчіткіше артикулюють розрив між формальним прийняттям і реальним закріпленням у громаді.

Для учасників, чутливих до **інклюзії та теми людей з інвалідністю**, головним критерієм оцінки є реальна доступність простору, транспорту, послуг і комунікації. У цій перспективі безбар'єрність постає не як окремий соціальний напрям, а як концентрований показник того, наскільки громада здатна забезпечити рівну участь, а не лише формальне визнання потреб.

Таблиця 2. Регіональні особливості позицій основних соціальних груп щодо стійкості громад

Соціальна група / роль	Спільний фокус у всіх регіонах	Регіональні відмінності / акценти	Що це означає для стійкості
Громадський сектор, активісти, волонтери	Виснаження ресурсу, залежність від донорів, компенсація інституційних прогалин.	У Чернігові й Миколаєві – перевантаження і брак підтримки з боку влади; у Львові та Дніпрі – потреба переходу до сталих політик; у Вінниці – критика бюрократії; в Ужгороді – перевантаження інфраструктури; у Харківській області – безпековий тиск, транспортні обмеження і зростання навантаження на громади поблизу Харкова.	Громади зберігають стійкість завдяки неформальним мережам
ВПО	Житло, праця, доступ до послуг, безпека і передбачуваність майбутнього.	У Львові, Ужгороді, Дніпрі та Чернівцях сильніший акцент на житловій кризі; у Чернігові тема менш конфліктна через регіональну близькість ВПО; у Вінниці сильніше проступає конкуренція за ресурси; у Харківській області – поєднання безпеки, працевлаштування, проживання та залежності від Харкова як центру тяжіння.	Інтеграція залишається неповною там, де немає довгострокового житлового закріплення і зрозумілої траєкторії включення в громаду.

Соціальна група / роль	Спільний фокус у всіх регіонах	Регіональні відмінності / акценти	Що це означає для стійкості
Ветерани та фахівці супроводу	Маршрут підтримки, реабілітація, працевлаштування, ставлення громади, психологічна підтримка.	У Чернігові та Львові головний акцент робиться на підготовці суспільства до повернення ветеранів; у Дніпрі й Чернівцях – на координації сервісів і працевлаштуванні; у Миколаєві – на слабкій місцевій інституційній відповіді; у Харківській області – на завчасній підготовці громад до повернення ветеранів і створенні безбар'єрного простору.	Готовність громади до повернення ветеранів стає одним із головних індикаторів її соціальної зрілості та майбутньої згуртованості.
Родини загиблих, зниклих безвісти, військових	Потреба у визнанні втрати, психологічна підтримка, чутливе ставлення.	Найсильніше ця тема звучить у Чернігові через прикордонний досвід і зростання кількості сімей, які втратили близьких; у Львові й Вінниці акцент більше на соціальному визнанні та недопущенні символічної конкуренції; у Харківській області – на локальній підтримці військових і майбутньому зростанні потреб родин, пов'язаних із війною.	Якість солідарності щодо родин загиблих прямо впливає на моральну стійкість громади і рівень прихованої напруженості.
Люди з інвалідністю / учасники, чутливі до інклюзії	Доступність простору, транспорту, медицини, послуг і гідної комунікації.	У Чернігові тема подається як симптом інституційної неспроможності; у Чернівцях і Дніпрі – як тест на якість міського середовища; в Ужгороді та Миколаєві – як наслідок перевантаження системи; у Харківській області тема пов'язана з дороговартісною перебудовою простору, транспорту і громадських місць під новий запит.	Інклюзивність є маркером не декларативної, а реальної стійкості громади та її здатності включати різні групи в повсякденне життя.
Освітняни, локальні експерти, батьки	Якість базових послуг, передбачуваність, укриття, перевантаженість сервісів.	У Чернігові сильніше звучить тема укриттів, нестабільної освіти та прикордонних обмежень; у Вінниці – бюрократичних бар'єрів і психологічного виснаження; у Миколаєві – системних сервісних провалів; у Харківській області акцент робиться на транспортній доступності, стані доріг і залежності від Харкова як центру послуг.	Базові послуги визначають готовність людей залишатися в громаді, довіряти місцевим рішенням і не переходити до стратегії виживання поза громадою.

Спільною для регіонів є згода щодо потреби підтримки вразливих груп, але не щодо моделі відповідальності за цю підтримку. Найсильніше джерело підозр і напруженості становить непрозорість правил розподілу ресурсів. Центральна відмінність позицій полягає в різному досвіді доступу до ресурсів, різній близькості до проблеми та різній інтенсивності безпекового, економічного й інституційного тиску в конкретних регіонах.

4. Суспільна стійкість громади: ключові питання

У різних регіонах суспільна стійкість осмислюється як здатність громади зберігати функціональність, базову передбачуваність і внутрішню рівновагу в умовах затяжної війни. Вона формується на перетині безпеки, доступу до ресурсів, якості щоденних відносин і спроможності місцевих інституцій.

У всіх діалогах можна виокремити спільну тенденцію: громади краще справляються на рівні соціальної адаптації, ніж на рівні системної інституційної відповіді. Громади тримаються разом завдяки горизонтальним зв'язкам, практиці взаємодопомоги, громадській мобілізації, відносній функціональності міст, локальному підприємництву й донорській підтримці. А розхитуються через поєднання безпекової невизначеності, високої вартості життя, перевантаження сервісів, кадрового дефіциту, морально-психологічної втоми та недостатньо добрих пояснень рішень влади.

Отже, нормою стає перехідний тип стійкості: громади ще утримують рівновагу, але дедалі більше роблять це ціною виснаження людського ресурсу. Це означає, що без посилення інституційної спроможності запас соціальної витривалості поступово зменшуватиметься.

Таблиця 3. Регіональні акценти та відмінності в питанні суспільної стійкості

Регіон	Ключовий акцент стійкості	Що найбільше підтримує громаду	Що найбільше послаблює громаду	Регіональні потреби соціальних груп
Чернігів	Стійкість прикордонної громади в умовах постійної безпекової загрози та психологічного виснаження.	Людський капітал, волонтерство, донорська підтримка, локальна взаємодопомога.	Обстріли, ризик повторного вторгнення, відключення електроенергії, кадровий дефіцит, політична конфліктність, загальна втома.	Ветерани і їхні родини, родини загиблих потребують системного супроводу та психологічної підтримки; люди з інвалідністю – реальної безбар'єрності; ВПО – житла, роботи й безпеки, особливо люди старшого віку й маломобільні.
Львів	Перехід від кризового прийому до довгострокової інтеграції та сталих місцевих політик.	Розвинений громадський сектор, ветеранські середовища, досвід прийому ВПО, горизонтальні зв'язки.	Житлове напруження, нерівність доступу до підтримки, фрагментарність сервісів, конкуренція критеріїв справедливості.	ВПО потребують не лише допомоги, а й включення в роботу, житло і життя громади; ветерани – комплексної реінтеграції; люди з інвалідністю – зрозумілої навігації та доступних сервісів.

Регіон	Ключовий акцент стійкості	Що найбільше підтримує громаду	Що найбільше послаблює громаду	Регіональні потреби соціальних груп
Чернівці	Крихка соціальна рівновага у відносно безпечному місті, де стійкість тримається на передбачуваності та якості співжиття.	Неформальні мережі підтримки, довіра до конкретних людей, локальна солідарність, функціональність міського середовища.	Висока вартість житла, дисбаланс доходів і витрат, перевантаження сервісів, бар'єрність, латентна напруженість навколо справедливості.	Для ВПО вирішальними є житло і зайнятість; для ветеранів – супровід, працевлаштування і прийняття; для людей з інвалідністю – доступність простору, транспорту й сервісів.
Вінниця	Функціональна, але напружена громада, де війна дедалі більше проявляється через бюрократичні й розподільчі суперечності.	Адаптивність населення, активність ОГС, відносна безпека регіону, гнучкість бізнесу та освітній потенціал молоді.	Конкуренція за житло, роботу й допомогу, психологічне виснаження, бюрократичні бар'єри, відчуття соціальної несправедливості.	ВПО потребують доступного житла і справедливого доступу до ресурсів; ветерани – реальних, а не формальних сервісів; молоді сім'ї, люди старшого віку – видимості своїх потреб на тлі нових категорій вразливості.
Закарпаття / Ужгород	Стійкість безпечнішого регіону, який працює під тиском внутрішнього переміщення і перевантаження міської інфраструктури.	Відносна фізична безпека, адаптивність населення, активність громадського сектору, здатність міста частково поглинати додатковий попит.	Висока оренда житла, перевантажені послуги, обмежений доступ до медицини, реабілітації та психосоціальної підтримки, слабка передбачуваність рішень.	ВПО найбільше потребують житла і рівного доступу до сервісів; люди з інвалідністю – доступності транспорту, реабілітації й міського простору; громада загалом – чітких правил пріоритизації.
Дніпро	Стійкість великого міста, яке ще зберігає місткість, але дедалі більше компенсує системні дефіцити коштом громадської інфраструктури.	Благодійна інфраструктура, ринок можливостей великого міста, мережі взаємодопомоги, громадська самоорганізація.	Житлова криза, нерівний доступ до послуг, непрозорі критерії допомоги, складні процедури, ризик розподільчого напруження.	ВПО потребують стабільного житла і доходу; ветерани – лікування, реабілітації, працевлаштування та адміністративного супроводу; люди з інвалідністю – реально доступних послуг і міської інфраструктури.

Регіон	Ключовий акцент стійкості	Що найбільше підтримує громаду	Що найбільше послаблює громаду	Регіональні потреби соціальних груп
Миколаїв	Розрив між сильним соціальним ресурсом і слабкою інституційною відповіддю на щоденні проблеми громади.	Горизонтальні зв'язки, взаємодопомога, самоорганізація мешканців, активність ОГС та експертного середовища.	Брак діалогу між владою і громадою, слабка координація сервісів, недовіра до рішень, накопичення інфраструктурних і соціально-економічних проблем.	Для ВПО важливі доступність сервісів і повага до окремого досвіду; для ветеранів – маршрутизація послуг і реабілітація; для людей з інвалідністю – системна політика доступності, а не точкові рішення.
Харків	Стійкість прифронтового регіону з різною безпекою громад і високою залежністю від Харкова як центру послуг, роботи й логістики.	Базові послуги, підтримка ЗСУ, робота магазинів і лікарень, адаптація населення, локальна взаємодопомога.	Безпекова невизначеність, падіння купівельної спроможності, транспортні обмеження, стан доріг, обмежені робочі місця і житлова нестабільність для ВПО.	ВПО з небезпечніших територій потребують проживання і роботи; ветерани та люди з інвалідністю – підготовленого безбар'єрного простору; мешканці віддалених громад – транспортної доступності та базових сервісів.

Головне джерело потенційної напруженості в громадах пов'язане не із запереченням потреби підтримки вразливих груп, а з різними уявленнями про відповідальність, правила і справедливість надання такої підтримки. Відмінності між соціальними групами відображають насамперед різний досвід доступу до ресурсів, різний рівень залежності від інституційної підтримки й різну інтенсивність переживання наслідків війни. Отже, зміцнення суспільної стійкості потребує не лише адресної допомоги, а й прозорих, передбачуваних і зрозумілих процедур, які знижують недовіру та конкуренцію між групами.

5. Безбар'єрність: обмеження доступу, інституційні виклики й наслідки для вразливих груп

У всіх регіональних діалогах безбар'єрність постає як набагато ширша тема, ніж суто архітектурна доступність. Ідеться про реальну можливість користуватися транспортом, медичними, адміністративними, освітніми й реабілітаційними сервісами без приниження гідності, надмірної залежності від сторонньої допомоги або необхідності пробиватися через непридатні процедури.

Провідним мотивом є розрив між формальним декларуванням доступності і реальним користувацьким досвідом. У Чернігові, Харкові, Дніпрі, Чернівцях та Миколаєві учасники прямо пов'язували бар'єрність із

системною невідповідністю громад до зростання кількості людей з пораненнями, ампутаціями чи іншими наслідками війни.

Інституційний вимір проблеми є не менш важливим, ніж фізичний: навіть там, де частина інфраструктури оновлюється, брак навчання персоналу, реальної навігації та міжвідомчої координації знецінює позитивні зміни.

Таблиця 4. Питання безбар'єрності: обмеження і наслідки

Сфера	Типові обмеження	Наслідки для вразливих груп
Лікарні, поліклініки, реабілітаційні сервіси	Непридатні входи, ліфти, санвузли; складна логістика всередині установ	Прийняття гідності, ускладнений доступ до лікування та реабілітації
Громадський транспорт і міські маршрути	Нерівномірна доступність маршрутів, відсутність цілісних інклюзивних шляхів	Зменшення автономності, ускладнення доступу до послуг і роботи
Адміністративні й сервісні установи	Формальна інклюзія без реальної придатності простору	Недовіра до інституцій, відчуття невидимості потреб
Комунікація та сервіс	Нечутливі відповіді персоналу, відсутність навичок взаємодії	Уникання звернень, стигматизація, повторна травматизація
Інформація і навігація	Складність процедур, відсутність зрозумілих маршрутів послуг	Додаткове бюрократичне виснаження і залежність від посередників

Таблиця 5. Регіональні акценти проблем політики безбар'єрності

Громади	Провідний акцент у карті позицій учасників	Що це означає для стійкості громади
Чернігів	Основний акцент – розподіл відповідальності між владою, громадою і донорами; висока увага до психологічної вразливості, ветеранів і родин, які втратили близьких.	Стійкість тримається на мобілізаційному ресурсі громади, але підточується безпековим тиском, виснаженням і недовірою до спроможності інституцій.
Львів	Позиції учасників зосереджені на переході від кризового прийому до довгострокової інтеграції ВПО, ветеранів та людей з інвалідністю.	Головний виклик – перетворити мобілізаційну солідарність на сталі місцеві політики та запобігти паралельному співіснуванню груп.
Чернівці	У центрі – крихка соціальна рівновага, конкуренція статусів вразливості та відчуття справедливості в доступі до послуг і підтримки.	Стійкість зберігається завдяки неформальним мережам і довірі до людей, але залишається вразливою через слабку інституційну передбачуваність.
Вінницька громада	Позиції учасників мають прагматичний характер: конкуренція за ресурси, бюрократичні бар'єри, психологічне виснаження та доступність державних сервісів.	Навіть у відносно стабільнішому середовищі напруженість накопичується там, де формальна функціональність не підкріплена відчуттям справедливості.

Закарпаття / Ужгород	Основний акцент — на перенавантаження безпечнішого регіону внутрішнім переміщенням, тиск на житло, послуги, освіту і соціальну інфраструктуру.	Стійкість залежить від того, чи зможе громада адаптувати інституції до зростання попиту й уникнути нерівного доступу до ресурсів.
Дніпро	Учасники наголошують на житловій кризі, розподільчому напруженні, складних процедурах і неповній інституційній організації великого міста.	Велика місткість громади поки компенсує ризики, але без прозорих правил і системної координації підсилюється прихована нерівність доступу.
Миколаїв	Провідний фокус на розриві між сильним соціальним ресурсом громади і слабкою, мало пояснюваною інституційною відповіддю.	Стійкість підтримується горизонтальними зв'язками, але накопичення недовіри до рішень влади послаблює довгострокову згуртованість.
Харківська область	Основний акцент — на повсякденній стійкості громад у прифронтовому регіоні, де базову рівновагу підтримують адаптація, локальна взаємодопомога і робота базових сервісів, а найбільше тиснуть безпека, транспорт і падіння купівельної спроможності.	Стійкість зберігається завдяки пристосуванню громад до війни, але залишається крихкою через інфраструктурні обмеження, залежність від Харкова як центру тяжіння та майбутній тиск ветеранської і безбар'єрної тематики.

У всіх регіонах безбар'єрність виявилася не другорядною інфраструктурною темою, а **індикатором реальної спроможності громади** забезпечувати рівний доступ до послуг, простору й участі в повсякденному житті. Спільною проблемою для більшості регіонів є **розрив між формальною наявністю рішень і їхньою фактичною придатністю** для людей з інвалідністю, ветеранів з пораненнями й інших маломобільних груп. Найчастіше бар'єрність проявляється у сфері **медицини, транспорту, адміністративних установ, громадських маршрутів, санітарних приміщень і сервісної комунікації**.

Для прикордонних і прифронтових громад безбар'єрність додатково пов'язана зі **зростанням кількості людей з пораненнями та наслідками війни**, а для тилкових регіонів — з перевантаженням сервісів і непристосованістю системи до нового масштабу потреб. **Проблема безбар'єрності в усіх регіонах** є не лише фізичною, а й інституційною: **вона стосується не тільки архітектури, а і якості управління, міжвідомчої координації, готовності персоналу й поваги до гідності користувача**.

6. Доступ до ресурсів, справедливість розподілу і довіра до інституцій

Доступ до ресурсів виявився одним із ключових маркерів суспільної стійкості. Учасники діалогів у різних громадах оцінювали проблему не лише через наявність або відсутність послуг, а насамперед через те, наскільки доступ до них є передбачуваним, прозорим і однаково зрозумілим для різних соціальних груп. Саме на цьому рівні формується базове відчуття справедливості, а отже й рівень довіри до інституцій і готовність до співпраці.

Спільною для більшості регіонів є ситуація, за якої основна напруженість породжує не абсолютний дефіцит ресурсів, а нерівність умов доступу до них. Ідеться про житло, медицину, освіту, соціальні сервіси,

адміністративні процедури, укриття, транспорт і програми підтримки. Там, де правила доступу залишаються непрозорими, а якість послуг залежить від особистих контактів, локальної активності влади або донорської присутності, ресурси починають сприйматися не як інструмент підтримки, а як джерело нерівності.

У цьому блоці чітко проявляється міжрегіональна відмінність. У прикордонних і більш уразливих громадах питання доступу до ресурсів тісніше пов'язане з безпековим тиском, перебоями в роботі інфраструктури, кадровими втратами й обмеженням базових сервісів. У відносно безпечніших регіонах головний тиск створює перевантаження системи через внутрішнє переміщення, житлову кризу, конкуренцію за послуги та зростання очікувань до місцевої політики. У великих містах сильніше проявляється проблема складної навігації та розшарування доступу, тоді як у менш ресурсних громадах – проблема нестачі самих сервісів і критичної залежності від зовнішньої підтримки.

Найбільш чутливою темою в усіх регіонах залишається житло. Воно поєднує матеріальний, інтеграційний і символічний виміри: визначає можливість закріплення ВПО, стабільність родин, перспективи працевлаштування, а також відчуття, чи громада реально включає людину у свій простір. Не менш показовими є медичні й соціальні послуги, де нерівність проявляється у вигляді черг, складних маршрутів доступу, нестачі спеціалістів, перевантаженості установ і відсутності цілісної системи супроводу.

Доступ до ресурсів слід розглядати не лише як секторальну проблему управління, а як один із центральних чинників соціальної згуртованості. Там, де громади забезпечують зрозумілі правила, публічні критерії, стабільну навігацію послуг і меншу залежність від неформальних практик, довіра до інституцій зростає. Там, де ресурсний дефіцит поєднується з непрозорістю, формується підвищене відчуття несправедливості, що безпосередньо послаблює стійкість громади.

Таблиця 6. Регіональні особливості доступу до ресурсів, справедливості розподілу та довіри до інституцій

Громади	Головний акцент	Типові проблеми	Наслідок для довіри та згуртованості
Чернігів	Безпековий тиск і нестабільність базових сервісів	Обстріли, перебої з електропостачанням, кадровий дефіцит, нестача житла, слабка спроможність сервісів	Ресурсна проблема посилюється недовірою до інституцій і відчуттям крихкості повсякденного життя
Львів	Перехід від гуманітарного прийому ВПО до довгострокових рішень	Житло для ВПО, навігація послуг, конкуренція критеріїв справедливості, потреба в сталій інтеграції	Довіра залежить від того, чи громада здатна перейти від тимчасової підтримки до зрозумілих правил включення
Чернівці	Нерівність умов доступу до послуг для різних соціальних груп за відносної функціональності міста	Висока оренда, перевантаженість окремих сервісів, залежність від особистих контактів, погане пояснення рішень	Формується персоналізована довіра до окремих людей, але не до системи загалом
Вінниця	Функціональна громада з дещо нерівним розподілом ресурсів між різними соціальними групами	Конкуренція за житло, роботу і допомогу, бюрократичні бар'єри, психологічне виснаження	Навіть за відносної стабільності непрозорість процедур підживлює відчуття соціальної несправедливості

Громади	Головний акцент	Типові проблеми	Наслідок для довіри та згуртованості
Закарпаття / Ужгород	Перевантаження безпечнішого регіону новим попитом на ресурси, послуги, соціальну інфраструктуру	Висока оренда, тиск на освіту, медицину й соціальні сервіси, складний або нерівний доступ до підтримки	Головним викликом стає не лише брак ресурсу, а й неспроможність системи адаптуватися до масштабів попиту
Дніпро	Місткість великого міста за нерівності доступу до ресурсів, послуг, соціальної інфраструктури	Житлова криза, складна навігація, вибірковість допомоги, перевантажені процедури	Функціональна місткість компенсує дефіцити, але не усуває відчуття непрозорості й нерівності
Миколаїв	Сильна соціальна витривалість за слабкої інституційної відповіді на кризу, спричинену російською агресією, конкуренція за ресурси й послуги, навантаження на соціальну інфраструктуру	Житло, медицина, енергетика, комунікація з владою, брак координації та зворотного зв'язку	Напруженість концентрується не стільки між групами, скільки в недовірі до спроможності інституцій забезпечити справедливий доступ
Харківська область	Поєднання безпекового тиску, транспортної доступності та падіння купівельної спроможності	Житло, робочі місця, соціальний і залізничний транспорт, стан доріг, зростання цін та дорогі комунальні й паливні витрати	Посилює побутове напруження, залежність громад від Харкова як центру послуг і роботи та чутливість до рішень, які обмежують мобільність або доступ до ресурсів

Питання доступу до ресурсів виявляється не стільки технічною проблемою розподілу, скільки індикатором якості місцевого управління. Відмінності між регіонами полягають у конфігурації тиску: у прикордонних громадах домінує поєднання безпекових ризиків і нестабільності базових сервісів, у безпечніших – перенавантаження системи внутрішнім переміщенням, житловим ринком та щораз більшим попитом на послуги.

Спільним для всіх регіонів є те, що довіра до інституцій падає не тільки через брак ресурсу, а й через відсутність зрозумілих правил їх розподілу для різних соціальних груп. Ключовим завданням місцевої політики є розширення обсягу підтримки вразливих груп і побудова прозорих процедур, які знижують відчуття нерівності та підтримують соціальну згуртованість.

7. Внутрішньо переміщені особи в громаді: виклики інтеграції

У більшості регіонів інтеграція ВПО залишається нерівномірною, ресурсозалежною і часто неповною.

Головним бар'єром є житло. Саме житлова нестабільність найчастіше блокує перехід від фактичного перебування в громаді до її повноцінного прийняття як простору життя. Другою наскрізною проблемою є зайнятість: навіть там, де робота формально доступна, рівень доходів нерідко не відповідає вартості життя. Третій блок ризиків стосується нерівномірності місцевих рішень: підтримка ВПО часто залежить від спроможності конкретної громади, якості координації, донорської присутності та зрозумілості процедур.

У тилкових регіонах, насамперед у Львові, Закарпатті й Чернівцях, інтеграція ВПО тісно пов'язана з тиском на житловий ринок і перевантаженням сервісів. У Чернігові, Харкові та частково у Вінниці важливішим виявляється поєднання безпекового тиску, економічної нестабільності, транспортних обмежень і потреби в підтримці найвразливіших категорій ВПО.

Таблиця 7. Регіональні особливості інтеграції ВПО

Громади	Вимір інтеграції	Що сприяє	Що ускладнює / ризики
Чернігів	Соціально безконфліктна, але вразлива інтеграція	Регіональна близькість частини ВПО, відсутність вираженої дискримінації	Безпекова нестабільність, житло, економічна крихкість; особлива вразливість ВПО старшого віку і людей з інвалідністю
Львів	Інтеграція в режимі тривалого прийому	Розвинена інфраструктура підтримки, громадські ініціативи, досвід прийому ВПО	Високий тиск на житло, ризик паралельного співіснування, потреба переходу від гуманітарної підтримки до політики включення
Чернівці	Відносно спокійне співжиття за умов неповної інтеграції	Людяність середовища, безпечність міста, позитивний досвід адаптації частини ВПО	Висока оренда, нестійка зайнятість, відмінності між хвилями ВПО, ризик залежності від допомоги
Вінниця	Прагматична інтеграція у функціональну громаду	Відносна безпека, економічна активність, можливості для адаптації	Конкуренція за житло, роботу й допомогу; бюрократичні бар'єри; відкладена соціальна напруженість
Закарпаття / Ужгород	Інтеграція під тиском безпечнішого регіону	Фізична безпека, наявність сервісів, привабливість регіону для переміщення	Перенавантаження житлового ринку, освіти, медицини й соціальної інфраструктури; нерівний доступ до послуг
Дніпро	Частково реалізована інтеграція у великому місті	Місткість великого міста, розвинений громадський сектор, ринок можливостей	Житлова криза, непрозорість процедур, неповний перехід від кризового прийому до довгострокової інтеграції

Громади	Вимір інтеграції	Що сприяє	Що ускладнює / ризики
Миколаїв	Інтеграція через соціальну витривалість, а не сильні інституції	Горизонтальна підтримка, досвід самоорганізації, готовність громади допомагати	Слабка координація сервісів, нестача діалогу з владою, накопичення недовіри, ускладнений доступ до послуг
Харківська область	Інтеграція в громадах прифронтового регіону з різним рівнем спроможності	Наявність базових послуг, гуманітарна допомога, працевлаштування в окремих громадах, підтримка з боку місцевої влади й волонтерів	Безпекова невизначеність, проблеми з проживанням і працевлаштуванням для ВПО з небезпечніших територій, транспортні обмеження і залежність від Харкова як центру можливостей

Міжрегіональна інтеграція ВПО залишається переважно неконфліктною, але неповною. Її якість визначається не стільки ставленням громади, скільки поєднанням трьох чинників: житлової стабільності, доступу до роботи та передбачуваності місцевої підтримки. Отже, ключовий виклик полягає не в самому прийомі ВПО, а в переході від тимчасового розміщення й гуманітарної підтримки до довгострокової моделі включення, у якій ВПО розглядаються як повноправні учасники громади, а не як отримувачі допомоги.

8. Соціальна напруженість і потенційні лінії напруженості

Соціальна напруженість має переважно латентний характер: у більшості громад вона не проявляється як відкритий і сталий конфлікт, але накопичується у формі втоми, недовіри, взаємної настороженості й підвищеної чутливості до питань справедливості. Її головним джерелом є не одна окрема проблема, а поєднання ресурсного дефіциту, непрозорих рішень, морально-психологічного виснаження та нерівного доступу до підтримки.

Найстійкіше в усіх регіонах повторюються кілька ліній потенційної напруженості. По-перше, це конкуренція між різними статусами вразливості, — між ВПО, ветеранами, родинами військових, людьми з інвалідністю, — коли обмежені ресурси починають сприйматися як предмет змагання. По-друге, це напруженість між досвідом фронту і тилу, що проявляється в протиставленні «служить — не служить», у ставленні до ветеранів, а також у чутливості до публічних висловлювань про війну, втрати й мобілізацію. По-третє, це недовіра до інституцій, коли непрозорі правила, слабка комунікація і бюрократичні бар'єри переводять побутові труднощі в площину соціального роздратування.

Окрему, хоча й неоднаково виражену роль відіграє мовне питання. У частині регіонів воно прямо назване серед тригерів потенційної ескалації, особливо там, де мовна чутливість накладається на загальне виснаження та конфлікти довкола мобілізації, виплат або розподілу допомоги. У ширшому сенсі мовне питання функціонує не як автономний конфлікт, а як додатковий символічний маркер, здатний швидко загострювати вже наявну недовіру.

Так, регіональні відмінності стосуються не стільки природи напруженості, скільки її конфігурації: у прикордонних і більш вразливих до війни громадах, зокрема в Чернігові та Харківській області, сильніше проявляються безпеково-психологічні тригери, тоді як у тилкових і відносно безпечних регіонах

напруженість частіше концентрується навколо житла, послуг, інтеграції ВПО, справедливості розподілу й готовності до повернення ветеранів.

Таблиця 8. Регіональні особливості соціальної напруженості та потенційних ліній ескалації

Громада	Основні лінії напруженості	Типові тригери	Що стримує ескалацію
Чернігів	Ветерани – цивільні; «служить – не служить»; громада – інституції; конкуренція за допомогу	Повернення військових, мобілізація, дії ТЦК, виплати, мовне питання, непрозорі рішення	Психологічна підтримка, чутлива комунікація, прозорі рішення, превентивний діалог
Львів	Місцеві – ВПО; ветерани – цивільні; конкуренція між вразливими групами; недовіра до інституцій	Житло, гуманітарна допомога, школи / садки, черги, публічні інциденти, непрозорі пріоритети	Змішані програми, відкриті критерії, участь ВПО в дорадчих органах, навчання надавачів послуг
Чернівці	Конкуренція статусів вразливості; фронт – тил; громада – інституції; політизація ветеранської теми	Дефіцит ресурсів, нечуйна комунікація, бюрократія, кадрові рішення, комунікаційні помилки	Публічні критерії, нейтральні майданчики, міжвідомча координація, правила чутливої комунікації
Вінниця	Місцеві – ВПО; ветерани – цивільні; напруженість у публічних, освітніх і сервісних просторах	Житло, затримки виплат, мовні суперечки, бюрократичні бар'єри, конкуренція за роботу й допомогу	Зрозумілі правила розподілу, адресні рішення, якісна комунікація в публічних і шкільних просторах
Закарпаття / Ужгород	Місцеві – ВПО; напруженість довкола житла, роботи, допомоги і права визначати міські пріоритети	Житлова конкуренція, критика міста з боку ВПО, різні стилі життя, нерівномірний доступ до послуг	Адвокація рад ВПО, включення ВПО в міські програми, практики спільної участі
Дніпро	ВПО – місцеві; ветерани / військові – цивільні; громадяни – інституції	Житло, виплати, допомога, черги, мобілізаційні сюжети, чутки, непрозора інформація	Передбачувані процедури, пояснені рішення, системна комунікація, підтримка вразливих груп
Миколаїв	Громада – інституції; накопичена недовіра через слабку комунікацію і сервісні збої; міжгрупова конкуренція менш виражена	Нестача діалогу з владою, житло, медицина, енергетика, слабка координація сервісів	Стійкі канали зворотного зв'язку, участь громади у виробленні рішень, підвищення спроможності сервісів
Харківська область	Транспортне й ресурсне напруження; громади – інфраструктурні обмеження; майбутня напруженість довкола повернення ветеранів	Зростання цін, втрата купівельної спроможності, скасування рейсів, перевантаження соціального транспорту, стан доріг, тривога щодо безпеки	Робота базових послуг, локальна адаптація, підтримка військових, здатність громад оперативно підлаштовувати маршрути й вирішувати побутові проблеми

Соціальна напруженість формується насамперед там, де ресурсний дефіцит поєднується з непрозорими правилами, морально-психологічним виснаженням і слабкою комунікацією рішень. Найбільш повторюваними лініями ризику є конкуренція за ресурси, напруженість між досвідом фронту і тилу, ставлення до ветеранів, недовіра до інституцій, а в частині регіонів – також мовні суперечки як додатковий тригер. Отже, стримування ескалації залежить не лише від обсягу допомоги, а й від здатності громад забезпечувати зрозумілі правила, чутливу публічну комунікацію та сталі майданчики для діалогу.

9. Ветерани в громаді: виклики реінтеграції та ризики для стійкості

У міжрегіональному вимірі ветеранська тематика постає як один із найчутливіших тестів на зрілість місцевих громад. Спільним для більшості регіонів є зміщення акценту з уявлення про реінтеграцію ветеранів до розуміння необхідності готувати саме громаду, сервіси, роботодавців і повсякденне середовище до повернення людей з досвідом війни.

Ключова проблема полягає не у відсутності окремих ініціатив, а у фрагментарності підтримки. Учасники діалогів у різних регіонах говорили про нестачу зрозумілого маршруту супроводу – від документів і медицини до реабілітації, працевлаштування, психологічної підтримки та включення в повсякденне життя громади. За відсутності такої зв'язності ризик повторної травматизації і недовіри до системи суттєво зростає.

Регіональні відмінності проявляються в конфігурації бар'єрів. У прикордонних і більш вразливих у плані безпеки громадах, зокрема на Чернігівщині та Харківщині, сильніше звучить тема психологічної втоми, конфлікту між досвідом фронту і тилу, невідповідності до повернення військових та слабкої готовності простору до нових потреб ветеранів. У великих містах і тилих регіонах виразнішими є проблеми навігації послуг, працевлаштування, координації сервісів та ризику стигматизації в побутовій взаємодії.

Так, ветеранська політика в усіх регіонах виходить за межі соціального захисту і стає питанням суспільної стійкості. Від того, наскільки громади зможуть поєднати гідне ставлення, реальний супровід, доступ до лікування й роботи та чутливу комунікацію, залежить рівень довіри, солідарності й потенціал локальної деескалації.

Таблиця 9. Особливості викликів політики реінтеграції ветеранів

Напрямок	Ключові бар'єри	Що потрібно громаді
Маршрут супроводу	Фрагментарність послуг, відсутність координації, складна навігація	Єдине або узгоджене вікно супроводу, кейс-менеджмент
Працевлаштування	Стереотипи роботодавців, нерозпізнані військові компетентності	Кар'єрне консультування, робота з бізнесом, перекваліфікація
Психологічна підтримка	Стигма, брак чутливих сервісів, недостатня підготовка фахівців	Групи підтримки, конфіденційні послуги, навчання надавачів послуг
Сімейна та соціальна адаптація	Побутові конфлікти, нерозуміння, моральна асиметрія	Підтримка родин, психоедукація, діалогові формати
Публічне ставлення	Формальна повага без реального включення	Чутлива комунікація, залучення ветеранів до рішень, ветеранські простори

Таблиця 10. Регіональні особливості викликів політики реінтеграції ветеранів

Громади	Ключові бар'єри	Що потрібно громаді
Чернігів	Непідготовленість суспільства і сервісів до повернення військових; слабка психологічна підтримка; конфлікт «служить – не служить»	Підготовка сервісів, чутлива комунікація, підтримка родин, ветеранські простори, психологічний супровід
Львів	Потреба в комплексній моделі повернення: робота, житло, психологічна підтримка, сімейні питання, навігація послуг	Системний маршрут супроводу, координація послуг, визнання ветеранського досвіду як ресурсу громади
Чернівці	Фрагментарність супроводу, ризики стигматизації, труднощі працевлаштування, відсутність цілісного маршруту	Кейс-менеджмент, партнерство з роботодавцями, доступні сервіси, стабільна міжвідомча координація
Вінниця	Конкуренція за ресурси й напруженість довкола статусів; бюрократичні бар'єри доступу до послуг	Прозорі критерії, узгоджені правила підтримки, чутлива робота сервісів і місцевих програм
Закарпаття / Ужгород	Нерівномірний доступ до послуг, перевантаженість системи, нестача реабілітаційних і психосоціальних ресурсів	Посилення сервісної спроможності, розширення реабілітації, зрозуміла навігація підтримки
Дніпро	Розрив між формальними програмами і реальним доступом до лікування, реабілітації, перекваліфікації та супроводу	Інтегрована модель підтримки, прозорі процедури, доступ до медицини, роботи й перекваліфікації
Миколаїв	Слабка координація сервісів, дефіцит актуальної інформації, проблеми маршрутизації та реабілітації	Єдина навігація послуг, довготривалий супровід, підготовка комунальних і державних сервісів
Харківська область	Громади ще не відчули повного масштабу демобілізації; неготовність безбар'єрного простору й сервісів до нового запиту ветеранів і людей з інвалідністю	Завчасна підготовка громад, адаптація інфраструктури, розвиток ветеранських сервісів, психологічної підтримки та маршрутів супроводу

Міжрегіональна ветеранська тема концентрує одразу кілька вимірів стійкості: справедливість, довіру до сервісів, моральну чутливість і спроможність громади працювати з наслідками війни в довгостроковій перспективі. Головна спільна проблема полягає у фрагментарності маршруту підтримки, тоді як ключова умова зниження ризиків — у переході від декларативної підтримки до зв'язаної, чутливої та доступної системи супроводу.

10. Люди з інвалідністю в громаді: доступність, послуги й інституційні обмеження

У міжрегіональному аналізі проблематика людей з інвалідністю постає не як окремий сектор соціальної політики, а як концентрований показник реальної інклюзивності й управлінської спроможності громади. Практично в усіх регіонах учасники фіксують розрив між формальним декларуванням доступності і фактичним досвідом користування простором, транспортом та послугами.

Найчастіше бар'єрність проявляється у сфері медицини, транспорту, міських маршрутів і санітарних приміщень, а також в адміністративних установах. Водночас проблема не зводиться до архітектури: у більшості регіонів вона поєднується з фрагментарністю послуг, відсутністю зрозумілої навігації, браком підготовки персоналу й залежністю людей від неформального супроводу.

Регіональні акценти різняться. У прикордонних і прифронтових громадах, зокрема на Харківщині та Чернігівщині, тема доступності сильніше пов'язується з наслідками війни, пораненнями та зростанням кількості людей, які потребують довгострокової реабілітації. У безпечніших регіонах, що приймають ВПО, бар'єрність частіше описується як наслідок перевантаження системи та непристосованості міської інфраструктури до нового масштабу потреб.

Отже, питання людей з інвалідністю в усіх регіонах виходить за межі вузької теми інклюзивності. Воно стосується того, чи здатна громада забезпечити рівний доступ до повсякденного життя і чи готова переводити декларативну підтримку в реальні рішення, що працюють.

Таблиця 11. Проблеми доступності та послуг для людей з інвалідністю

Сфера	Проблема	Інституційний наслідок
Фізична доступність	Недоступні будівлі, маршрути, транспорт, санвузли	Соціальне виключення і залежність від супроводу
Послуги	Фрагментація між медициною, соцзахистом, реабілітацією і транспортом	Нерівний доступ і перевантаження родин
Комунікація	Нестача навичок коректної та гідної взаємодії	Стигматизація, повторна травматизація, недовіра
Політика доступності	Декларативність без контролю і зворотного зв'язку	Втрата легітимності рішень, формалізація інклюзії
Зайнятість та участь	Неготовність ринку праці й публічного простору	Утрата людського потенціалу, звуження участі в житті громади

Таблиця 11. Регіональні особливості проблем доступності та послуг для людей з інвалідністю

Громади	Ключові інституційні та просторові обмеження	Що це означає для стійкості
Чернігів	Недоступні лікарні, маршрути, транспорт і санітарні приміщення; формальний характер багатьох рішень	Поглиблює виключення людей з інвалідністю і ветеранів з пораненнями, підриває довіру до інституцій
Львів	Фізична недоступність поєднується з фрагментарністю послуг і складною навігацією	Інклюзія залишається неповною навіть за наявності окремих програм підтримки

Громади	Ключові інституційні та просторові обмеження	Що це означає для стійкості
Чернівці	Формальна адаптація без реальної придатності входів, вбиралень, сервісів і частини транспорту	Звужує повсякденну участь і підсилює відчуття номінальної, а не реальної доступності
Вінниця	Доступність ускладнюється не лише простором, а й бюрократичними перепонами до державних сервісів	Показує, що інклюзія залежить від якості системи загалом, а не лише від інфраструктури
Закарпаття / Ужгород	Перевантаження безпечнішого регіону новим попитом, нестача адаптованих сервісів і міських рішень	Демонструє обмежену здатність громади швидко адаптуватися до зростання потреб
Дніпро	Розрив між наявністю формальних рішень і реальним доступом до реабілітації, транспорту й адміністративних процедур	Підтримує нерівність доступу навіть у місті з ширшими інфраструктурними можливостями
Миколаїв	Недоступність простору поєднується зі слабкою координацією сервісів і недостатньою комунікацією	Посилює залежність людей від неформальної допомоги та обмежує автономність
Харківська область	Безбар'єрний простір ще не підготовлений; потрібне дороговартісне переоблаштування соціальної, інженерно-транспортної інфраструктури і громадських місць	Створює ризик виключення людей з інвалідністю та ветеранів з пораненнями з повсякденного життя громади та підсилює майбутній тиск на місцеві сервіси

Проблема людей з інвалідністю має комплексний характер — вона поєднує фізичні, сервісні й комунікаційні бар'єри і тому безпосередньо впливає на якість повсякденної стійкості громад. Головний спільний виклик полягає не лише у відсутності окремих рішень, а й у тому, що наявні рішення часто не утворюють цілісної системи доступу, супроводу і повсякденної участі.

11. Загальні висновки

Аналіз результатів діалогу в різних регіонах показує, що українські громади в умовах затяжної війни зберігають базову функціональність, однак ця стійкість має переважно адаптаційно-компенсаторний характер. Її підтримують горизонтальні зв'язки, громадська мобілізація, волонтерські практики, донорська допомога та висока особиста включеність окремих людей, тоді як інституційна спроможність у більшості випадків лишається фрагментарною, перевантаженою або недостатньо скоординованою. Це означає, що громади поки утримують повсякденну рівновагу, але дедалі частіше роблять це ціною виснаження людського і соціального ресурсу.

Головним джерелом вразливості виступає не дефіцит ресурсів як такий, а спосіб організації доступу до них. Саме непрозорі правила, нерівномірність підтримки, перевантажені процедури, складність навігації послуг і недостатньо хороше пояснення рішень перетворюють житло, соціальні виплати, медицину, освіту, ветеранські сервіси чи допомогу ВПО з адміністративних питань на питання суспільної легітимності. У цьому сенсі криза довіри формується не там, де ресурсу бракує, а там, де громада не розуміє логіки його розподілу і не бачить справедливих правил.

Регіональні відмінності проявляються насамперед у конфігурації тиску на стійкість. У прикордонних і більш вразливих у плані безпеки регіонах сильніше діють фактори обстрілів, психологічного виснаження,

логістичних ускладнень і прямого впливу війни на повсякденне життя. У тилових та відносно безпечніших громадах виразніше проявляються житлове напруження, перевантаження сервісів, складність інтеграції ВПО, конкуренція між соціальними групами та ризик паралельного співіснування різних груп без повноцінного включення в спільний простір громади. Окремим стратегічним викликом для всіх регіонів стає готовність громад до повернення ветеранів і зростання кількості людей з інвалідністю внаслідок війни, оскільки саме ці питання найближчими роками визначатимуть якість соціальної згуртованості.

Виклик для громад полягає в переході від моделі ситуативного втримання рівноваги до моделі інституційно оформленої стійкості. Ідеться не лише про збільшення обсягу підтримки, а й про зміну якості місцевої відповіді: прозорі правила розподілу ресурсів, узгоджену роботу сервісів, реальну безбар'єрність, політику, чутливу до потреб ветеранів, сталі механізми інтеграції ВПО та постійний діалог між владою і соціальними групами. Саме здатність інституціоналізувати солідарність, а не покладатися лише на мобілізаційний ресурс суспільства, визначатиме, чи зможуть громади зберігати довіру, згуртованість і стабільність у довгостроковій перспективі.

12. Ключові рекомендації щодо підвищення рівня стійкості та згуртованості

Міжрегіональний аналіз показує, що громади потребують не стільки розширення кількості окремих заходів підтримки, скільки переходу до більш зв'язаної моделі місцевої стійкості. У більшості регіонів головні ризики пов'язані з тим, що підтримка існує фрагментарно: у різних секторах рішення ухвалюються окремо, маршрути допомоги не узгоджені, а правила доступу до ресурсів часто залишаються недостатньо зрозумілими для мешканців.

З цієї причини ключові рекомендації мають поєднувати три рівні. Перший — процедурний: прозорі критерії, зрозуміла навігація послуг і якісний громадський моніторинг виконання програм. Другий — сервісний: посилення координації між установами, розвиток безбар'єрності, підготовка сервісів до роботи з ветеранами, ВПО та людьми з інвалідністю. Третій — соціальний: створення постійних майданчиків діалогу, зниження конкуренції між групами вразливості та підтримка горизонтальних практик співпраці.

Регіональні відмінності не скасовують цієї спільної логіки, але змінюють акценти. У прикордонних і безпеково вразливіших громадах, зокрема в Чернігові та Харківській області, пріоритетними є питання психологічної підтримки, безперебійності базових сервісів, транспортної доступності та роботи з наслідками війни. У тилових і відносно безпечних регіонах сильніше звучить потреба у врегулюванні житлового питання, інтеграції ВПО, розширенні місткості сервісів і недопущенні латентної конкуренції за ресурси.

Так, підвищення стійкості громад потребує одночасного зміцнення інституційної спроможності, процедурної справедливості та соціальної комунікації. Саме поєднання цих елементів допомагає не лише знижувати поточну напруженість, а й формувати стійкішу модель повсякденного співжиття в умовах тривалої війни.

Таблиця 13. Регіональні рекомендації

Громади	Пріоритетний напрям рекомендацій	Очікуваний ефект
Чернігів	Забезпечити безперебійну роботу базових установ в умовах обстрілів і відключень; посилити психологічну підтримку родин військових; підготувати громаду до повернення ветеранів	Зниження безпеково-психологічної напруженості, зменшення перевантаженості активних груп, покращення готовності до довготривалих наслідків війни
Львів	Перейти від логіки прийому до довгострокової інтеграції ВПО; розвивати житлові рішення; посилити ветеранську й інклюзивну політику	Зменшення паралельного співіснування, зміцнення включення ВПО і ветеранів у життя громади
Чернівці	Підвищити прозорість доступу до послуг і підтримки; покращити координацію сервісів; розвивати механізми деескалації латентної напруженості	Зниження недовіри до процедур, зменшення конкуренції між групами, збільшення передбачуваності рішень
Вінниця	Зменшити бюрократичні бар'єри; узгодити правила доступу до підтримки; посилити адресність і моніторинг місцевих програм	Менше відчуття соціальної несправедливості, сильніша легітимність рішень влади
Закарпаття / Ужгород	Розширити місткість житлових, освітніх, соціальних і медичних сервісів; покращити інтеграцію ВПО в міські політики	Зниження тиску на інфраструктуру безпечнішого регіону, зменшення напруженості довкола житла і послуг
Дніпро	Посилити довгострокові житлові механізми; спростити навігацію послуг; інтегрувати програми для ВПО, ветеранів і людей з інвалідністю	Зменшення розподільчої напруженості у великому місті, збільшений рівень довіри до системи
Миколаїв	Налагодити сталі канали зворотного зв'язку між владою і громадою; підвищити сервісну координацію; зменшити розрив між соціальною мобілізацією та інституційною спроможністю	Менше накопиченої недовіри, сильніша інституційна відповідь на соціальні потреби
Харківська область	Посилити транспортну доступність і роботу базових сервісів у громадах області; розвивати житлові й трудові рішення для ВПО; завчасно готувати безбар'єрний простір і ветеранські сервіси	Зниження побутового напруження, покращення стійкості громад поза Харковом, підвищення готовності до наслідків війни і повернення ветеранів

Таблиця 14. Загальні тематичні рекомендації

Тематичний напрям	Що доцільно зробити	Очікуваний результат
Прозорість і справедливість розподілу	Запровадити публічні критерії доступу до допомоги, послуг і місцевих програм; забезпечити регулярне пояснення рішень	Зниження підозр у нерівності, посилення довіри до інституцій
Навігація і координація послуг	Створити узгоджені маршрути підтримки для ВПО, ветеранів, родин військових і людей з інвалідністю	Менше бюрократичного виснаження, краща доступність послуг
Безбар'єрність	Проводити аудит маршрутів, лікарень, транспорту, адміністративних установ і санітарних приміщень; впроваджувати рішення за участю користувачів	Підвищення реальної, а не декларативної доступності
Ветеранська політика	Готувати сервіси, роботодавців і громаду до повернення ветеранів; розвивати ветеранські простори, реабілітацію і групи «рівний – рівному»	Зниження стигматизації, покращення реінтеграції, зменшення соціальної напруженості
Інтеграція ВПО	Поєднувати гуманітарну підтримку з житловими, трудовими й учасницькими рішеннями	Перехід від тимчасового прийому до повноцінного включення в життя громади
Психологічна підтримка	Розвивати місцеві формати психосоціальної допомоги для ветеранів, родин військових, ВПО та виснажених громад	Зменшення латентної напруженості й підвищення здатності громад до співжиття
Громадська участь і діалог	Розвивати консультації, бюджет участі, фасилітовані зустрічі та постійні майданчики зворотного зв'язку	Посилення легітимності рішень і профілактика конфліктів
Підтримка базових сервісів	Забезпечити стійкість роботи шкіл, медицини, транспорту, укриттів і комунальних установ у кризових умовах	Збереження життєвої передбачуваності й готовності людей залишатися в громаді

Міжрегіональні рекомендації зводяться до одного ключового завдання: перевести наявну соціальну адаптивність громад у передбачуванішу та інституційно оформлену модель стійкості. Найбільший ефект матимуть ті рішення, які одночасно підсилюють прозорість правил, координацію сервісів, безбар'єрність, чутливу ветеранську політику та сталі формати діалогу між владою і різними соціальними групами. Саме така комбінація допоможе знизити латентну напруженість, зміцнити довіру і зберегти соціальну згуртованість у довгостроковій перспективі.

ПРО УКРАЇНСЬКИЙ НЕЗАЛЕЖНИЙ ЦЕНТР ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Український незалежний центр політичних досліджень — неурядовий непартійний аналітичний центр.

УНЦПД з 1991 року спрямовує свої зусилля на утвердження демократії та впливового громадянського суспільства в Україні. Ми пропонуємо рішення для державної політики у сфері демократії, співпрацюємо із зацікавленими сторонами, проводимо комунікаційні кампанії.

За нашою діяльністю можна стежити на сайті www.ucipr.org.ua та в соціальних мережах [Facebook](#) та [LinkedIn](#).

Долучитися до нашої діяльності можна через різні види партнерства, написавши нам на електронну пошту за адресою: ucipr@ucipr.org.ua.

**ПРАКТИКИ СТІЙКОСТІ ГРОМАД:
соціальний вимір, позиції, ризики, вразливість
і спроможність до підтримки**

**Аналітичний звіт за результатами фасилітованих
діалогів у регіонах**

Електронне видання

Випуск: серпень 2026 року

**НАЦІОНАЛЬНА ПЛАТФОРМА
СТІЙКОСТІ ТА ЗГУРТОВАНOSTІ**